ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 376.4:616.89-008.434
DOI https://doi.org/10.32782/2787-5137-2026-2-1

Ірина Миколаївна БРУШНЕВСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
E-mail: brush-ira@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3381-6490

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ В СТРУКТУРІ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Анотація. Вступ. *У сучасних умовах розвитку інклюзивної освіти особливої актуальності набуває проблема комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку осіб з інтелектуальними порушеннями. Мовленнєвий розвиток виступає не лише показником сформованості комунікативної компетентності, але й інтегративним індикатором загального психічного розвитку дитини. Мовлення знаходиться в тісному взаємозв'язку з психічним, емоційним і когнітивним становленням особистості, оскільки виконує не лише комунікативну, а й пізнавальну функцію, слугуючи основою формування вищих психічних процесів дитини дошкільного віку. Водночас у практиці психолого-педагогічного вивчення особливостей розвитку спостерігається недостатня узгодженість підходів до оцінювання мовлення в структурі комплексного обстеження дітей з інтелектуальними порушеннями.*

Мета роботи *– теоретично обґрунтувати та визначити особливості оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в структурі комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку.*

Наукова новизна*. Уточнено місце та функції діагностики мовленнєвого розвитку в структурі комплексного психолого-педагогічного оцінювання дітей з інтелектуальними порушеннями. Автором визначено критерії та показники оцінювання мовлення з урахуванням специфіки інтелектуальних порушень, обґрунтовано структурно-функціональну модель інтеграції мовленнєвої діагностики у систему комплексного обстеження.*

Висновки*. Оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями має розглядатися як системоутворювальний компонент комплексної психолого-педагогічної діагностики. Воно забезпечує не лише характеристику мовленнєвих умінь, але й дозволяє опосередковано оцінити рівень сформованості пізнавальних процесів і комунікативної діяльності. Запропонована модель інтеграції мовленнєвої діагностики сприяє підвищенню цілісності ті інформативності результатів обстеження, що є підґрунтям для побудови ефективних корекційно-розвиткових програм.*

Ключові слова*: діти з інтелектуальними порушеннями, мовлення, комплексна оцінка розвитку.*

Iryna Mykolaivna BRUSHNEVSKA,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Special and Inclusive Education,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
E-mail: brush-ira@ukr.net
ORCID: 0000-0002-3381-6490

FEATURES OF ASSESSMENT OF SPEECH DEVELOPMENT IN THE STRUCTURE OF COMPREHENSIVE PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL ASSESSMENT OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract. Introduction*. In the modern conditions of inclusive education, the problem of a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the development of individuals with intellectual disabilities is of particular relevance.*

© І. М. Брушневська, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Speech development is not only an indicator of the formation of communicative competence, but also an integrative indicator of the general mental development of the child. Speech is closely related to the mental, emotional and cognitive development of the individual, since it performs not only a communicative, but also a cognitive function, serving as the basis for the formation of higher mental processes of a preschool child. At the same time, in the practice of psychological and pedagogical study of developmental features, there is a lack of consistency in approaches to assessing speech in the structure of a comprehensive examination of children with intellectual disabilities.

***The purpose of the work** is to theoretically substantiate and determine the features of assessing the speech development of children with intellectual disabilities in the structure of a comprehensive psychological and pedagogical assessment of development.*

***Scientific novelty**. The place and functions of speech development diagnostics in the structure of a comprehensive psychological and pedagogical assessment of children with intellectual disabilities are specified. The author has defined the criteria and indicators of speech assessment taking into account the specifics of intellectual disabilities, and has substantiated the structural and functional model of integrating speech diagnostics into the system of a comprehensive examination.*

***Conclusions**. Assessment of speech development of children with intellectual disabilities should be considered as a system-forming component of a comprehensive psychological and pedagogical diagnosis. It provides not only a characteristic of speech skills, but also allows for an indirect assessment of the level of formation of cognitive processes and communicative activity. The proposed model of integration of speech diagnostics contributes to increasing the integrity and informativeness of the examination results, which is the basis for building effective correctional and developmental programs.*

***Key words**: children with intellectual disabilities, speech, comprehensive assessment of development.*

Вступ. У сучасних умовах розвитку інклюзивної освіти особливої актуальності набуває проблема комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Серед різних категорій дітей значну увагу привертають діти з інтелектуальними порушеннями, для яких характерною є системна недостатність пізнавальної діяльності, що безпосередньо впливає на формування мовлення.

Мовленнєвий розвиток виступає не лише показником сформованості комунікативної компетентності, але й інтегративним індикатором загального психічного розвитку дитини. Водночас у практиці психолого-педагогічного вивчення особливостей розвитку спостерігається недостатня узгодженість підходів до оцінювання мовлення в структурі комплексного обстеження. Це зумовлює фрагментарність отриманих результатів та ускладнює розробку ефективних корекційно-розвиткових програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами посідає важливе місце в сучасних наукових дослідженнях у галузі спеціальної та інклюзивної освіти. У контексті реформування освітньої системи та впровадження інклюзивного навчання особливого значення набуває розроблення ефективних підходів до всебічного вивчення особливостей розвитку дітей з інтелектуальними та мовленнєвими порушеннями.

Теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної діагностики дітей з порушеннями психофізичного розвитку висвітлено у працях українських вчених, які обґрунтовують необхідність системного та міждисциплінарного підходу до оцінювання розвитку дитини. Зокрема, у дослідженнях В. Бондаря, В. Засенка, А. Колупаєвої, І. Кузави, В. Синьова, М. Шеремет акцентовано увагу на комплексності вивчення особливостей розвитку дітей з ООП, необхідності врахування когнітивних, мовленнєвих, емоційно-вольових і соціальних показників [3; 4; 7; 9].

Проблематика мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями розглядається у працях О. Боряк, Н. Пахомової, Т. Сак, Є. Соботович, Л. Трофименко, М. Шеремет, де висвітлено специфіку формування мовленнєвої діяльності, порушення різних компонентів мовлення та особливості логопедичної роботи з цією категорією дітей [1; 5; 6; 9]. Науковці підкреслюють, що у дітей з інтелектуальними порушеннями мовленнєві труднощі мають системний характер і проявляються на фонетико-фонематичному, лексико-граматичному та комунікативному рівнях.

Окремі аспекти комплексної оцінки розвитку дітей в умовах інклюзивного навчання досліджувалися у працях А. Колупаєвої, Ю. Найди, Н. Софій, де обґрунтовано значення командного супроводу та використання результатів комплексної оцінки для визначення особливих освітніх потреб і подальшого планування індивідуальної освітньої траєкторії [2; 8].

У зарубіжних дослідженнях проблема комплексного оцінювання дітей з порушеннями розвитку розглядається в межах міждисциплінарного підходу та функціональної оцінки. Значний

внесок у розвиток теоретичних засад комплексної оцінки зроблено в межах положень World Health Organization щодо International Classification of Functioning, Disability and Health, де розвиток дитини аналізується крізь призму функціонування, активності та участі [10; 11]. Такий підхід розширює традиційне розуміння діагностики, орієнтуючи її не лише на констатацію порушень, а й на виявлення ресурсів та освітніх потреб.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що питання оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями переважно розглядається або в межах логопедичної діагностики, або в межах загальної психолого-педагогічної оцінки. Недостатньо дослідженим залишається місце мовленнєвої діагностики саме у структурі комплексної психолого-педагогічної оцінки, критерії інтеграції її результатів з даними психологічного та педагогічного оцінювання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та визначити особливості оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в структурі комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями являє собою складний, багаторівневий процес, формування якого зумовлене взаємодією біологічних, соціальних і психологічних чинників. Він виступає ключовим показником когнітивного дозрівання дитини та може свідчити про можливі труднощі у розвитку. Мовлення знаходиться в тісному взаємозв'язку з психічним, емоційним і когнітивним становленням особистості, оскільки виконує не лише комунікативну, а й пізнавальну функцію, слугуючи основою формування вищих психічних процесів дитини дошкільного віку. Відхилення від вікових норм – відсутність перших слів після року, обмежений словниковий запас у малюка або труднощі у побудові двослівних висловлювань – потребують особливої уваги спеціалістів, адже можуть бути ознакою специфічних темпів чи особливостей розвитку. Діагностичне оцінювання має ґрунтуватися не лише на кількісних, а й на якісних показниках, що охоплюють аналіз розуміння мовлення, сформованості фонематичних процесів, звукоскладової структури, лексико-граматичної структури та зв'язного мовлення.

Мовленнєві порушення істотно впливають на становлення емоційного інтелекту та комунікативних навичок дошкільників. Вони обмежують можливості соціальної взаємодії, ускладнюють інтеграцію дитини у колектив і можуть провокувати емоційні труднощі. Неможливість чітко висловити власні думки або почуття часто призводить до невпевненості, ізоляції, підвищеної тривожності чи схильності до агресивних проявів.

Проблеми сприймання й розуміння мовлення, труднощі у виконанні елементарних інструкцій, невпевнене розпізнавання знайомих об'єктів і нетипові реакції на словесні звернення можуть виступати ранніми маркерами відхилень психічного розвитку. Ознаками можливих ускладнень є також недостатньо сформована комунікативна ініціатива, низький рівень наслідування звуків чи рухів, а також механічне повторення слів без їх осмислення. Такі прояви потребують детального аналізу і проведення диференційної діагностики.

Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерні знижена пізнавальна активність, уповільнене засвоєння інформації та труднощі у формуванні навчальних умінь. Ці особливості пов'язують із функціонуванням центральної нервової системи, яка впливає на становлення вищих психічних процесів. Тому дослідження мовленнєвого розвитку на різних вікових етапах має важливе значення для своєчасного виявлення труднощів і планування корекційно-розвивальних заходів.

Мовленнєва діяльність дітей із когнітивними порушеннями характеризується бідністю словникового запасу, затримкою формування фразового мовлення й труднощами у розумінні зверненого слова. Їхні висловлювання зазвичай прості, а граматична структура – недосконала. Через обмежену концентрацію уваги засвоєння назв предметів і дій відбувається значно повільніше, що зумовлює потребу у додатковій сенсорній підтримці. Батьки найчастіше першими помічають мовленнєве відставання та намагаються стимулювати розвиток мовлення самостійно, орієнтуючись на вікові норми розвитку.

Раннє виявлення і своєчасна корекція мовленнєвих порушень є визначальними для оптимізації когнітивного розвитку та соціальної адаптації дітей із порушеннями інтелекту. Рання підтримка сприяє формуванню ефективних комунікативних стратегій, розвитку мовленнєвої

активності та пізнавальної мотивації, створює умови для успішної соціалізації й зменшує ризик вторинних девіацій.

Діагностика мовленнєвого розвитку дошкільників з інтелектуальними порушеннями базується на системному аналізі лінгвістичних, когнітивних, соціальних і емоційних компонентів. Комплексне оцінювання передбачає спостереження за природним мовленням, тестування, аналіз реакцій на мовні стимули та застосування стандартизованих методик, що дозволяють порівняти індивідуальні результати із віковими нормами.

Як засвідчує практика корекційно-розвиткової роботи з дошкільниками з інтелектуальними порушеннями, основними критеріями та показниками оцінювання мовленнєвого розвитку виступають наступні складові:

– *розуміння мовлення*, що передбачає виконання дитиною інструкцій, розуміння зверненого мовлення;

– *активне самостійне мовлення*, яке є можливим за умови сформованості словникового запасу та граматичного ладу;

– *комунікативна взаємодія*, що супроводжується мовленнєвою ініціативністю та адекватністю дітей з інтелектуальними порушеннями.

Діагностичний процес спрямований на виявлення потенційних затримок когнітивного розвитку через оцінку експресивного (продуктивного) й рецептивного (сприйманого) мовлення, їх взаємозв'язків з іншими сферами функціонування дитини. Це дає змогу визначити рівень мовленнєвої активності, структуру словникового запасу, граматичну правильність висловлювань та особливості комунікативних намірів.

Спостереження у природному середовищі є провідним методом діагностики, який дає змогу оцінити мовленнєву поведінку дитини під час гри, навчання або побутових дій. Особливу увагу фахівці приділяють тому, як дитина реагує на звернення, ініціює комунікацію, користується мовленням для взаємодії з іншими.

Експериментальні тести створюють умови для перевірки розуміння інструкцій і мовленнєвого використання у різних контекстах. Зокрема, тест *«Розуміння мовлення»* допомагає оцінити здатність дитини реагувати на словесні команди.

Серед стандартизованих інструментів особливе місце посідає опитувальник **«***MacArthur–Bates Communicative Development Inventories» (CDI),* що дозволяє визначити словниковий запас, використання жестів і граматичну складність висловлювань. Батьки у межах тесту відзначають слова, якими дитина користується у повсякденному житті, що забезпечує об'єктивну оцінку відповідності мовлення віковим нормам.

Інтерактивні підходи, зокрема програма *«Language Environment Analysis» (LENA),* використовують технологічні засоби для збору й аналізу мовного середовища дитини. Система фіксує обсяг слів, які дитина чує і вимовляє, що допомагає оцінити якість мовного стимулювання у родині. Доведено, що більша кількість вербальних контактів із дорослими сприяє прискоренню мовленнєвого розвитку.

Методика *«Early Language Milestone Scale» (ELM)* застосовується для виявлення затримок мовлення у дітей до трирічного віку. Вона охоплює завдання, спрямовані на перевірку реакції на звук, імітаційної активності, засвоєння простих команд і вокалізації, що дозволяє своєчасно виявити ризики інтелектуальних або нейророзвиткових порушень.

Нейропсихологічний підхід до діагностики передбачає оцінку зв'язку між мовленнєвими й когнітивними процесами, увагою, пам'яттю, моторною координацією. Труднощі у наслідуванні артикуляційних рухів або узгодженні мовлення з моторикою можуть вказувати на нейромоторні розлади, що ускладнюють мовленнєвий розвиток.

Для дітей із підвищеним ризиком мовленнєвих порушень застосовують спеціальні інструменти, наприклад *«Modified Checklist for Autism in Toddlers» (M-CHAT),* який дає змогу виявити ознаки порушень соціальної комунікації. Ефективною є також *«Hanen Program»,* що передбачає активне залучення батьків до процесу стимулювання мовлення шляхом використання адаптивних комунікативних стратегій. Її компонент – метод *«It Takes Two to Talk»* – сприяє розвитку мовлення через створення природного, стимулюючого мовленнєвого середовища.

Окрім традиційних методів, у діагностиці все ширше використовуються *цифрові технології,* зокрема мобільні застосунки на кшталт *«Speech Blubs»*, які використовують принцип

наслідування: дитина повторює слова за персонажами, а програма аналізує вимову та темпи мовленнєвого розвитку.

Таким чином, сучасна система діагностики мовленнєвого розвитку дошкільників поєднує спостереження, тестування, інтерактивні й технологічні методи та участь батьків у процесі оцінювання. Комплексний підхід забезпечує можливість своєчасного виявлення порушень і формування індивідуалізованої програми корекційної допомоги.

Вчасна, системна й багатовимірна діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями є ключовою умовою формування оптимальної траєкторії розвитку. Інтеграція кількісних і якісних методів аналізу у контексті соціальної взаємодії забезпечує об'єктивність оцінки мовних умінь та відкриває перспективи для подальших досліджень і вдосконалення діагностичних інструментів.

З метою підвищення цілісності та інформативності результатів комплексної психолого-педагогічної оцінки нами розроблено структурно-функціональну модель оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями (рис. 1). Запропонована модель ґрунтується на принципах системності, комплексності, міждисциплінарної взаємодії та функціонального підходу до оцінювання розвитку дитини. Вона передбачає інтеграцію результатів логопедичного, психологічного та педагогічного обстеження з урахуванням взаємозв'язку мовлення з когнітивними та комунікативними процесами.

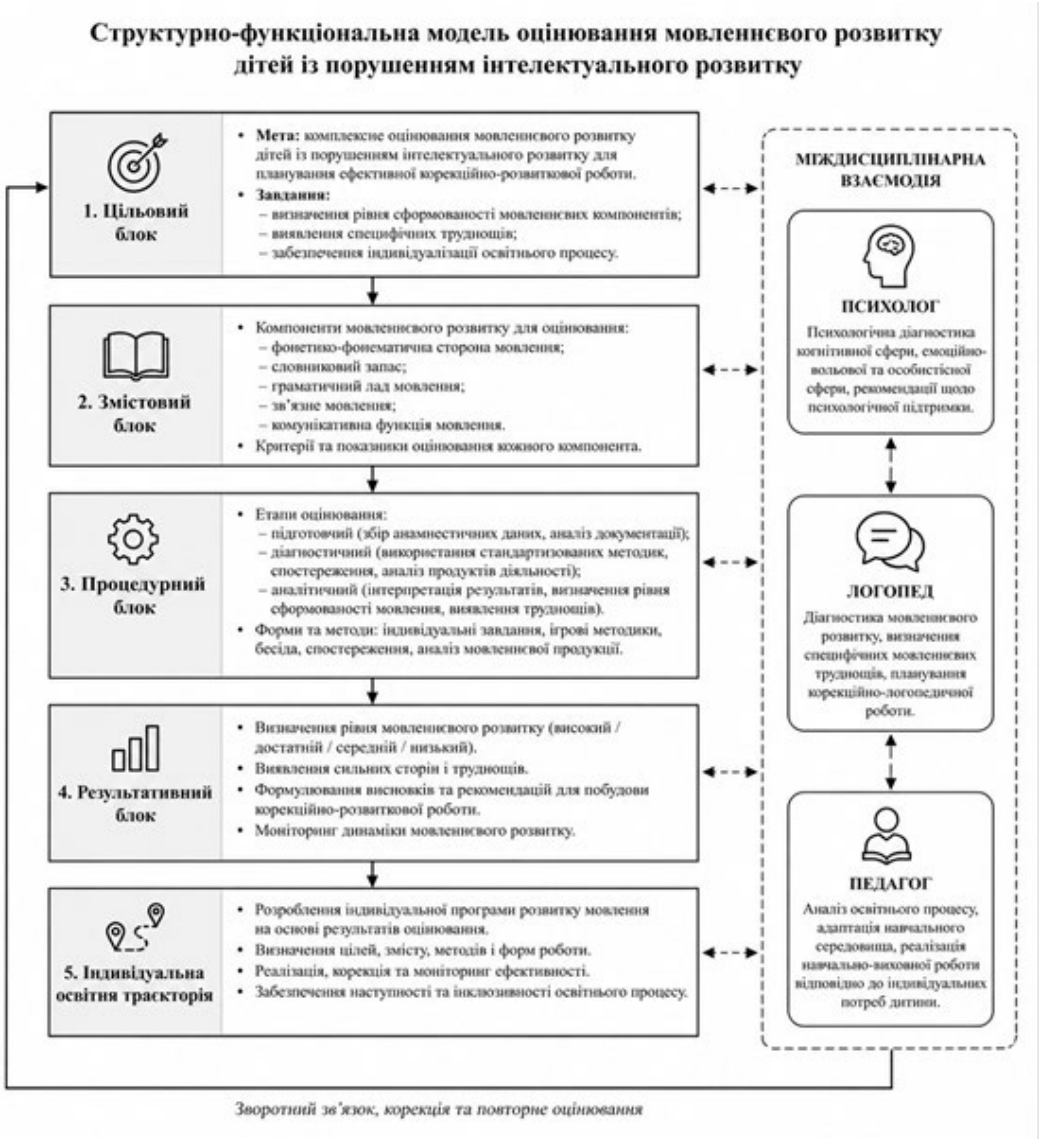

Рис. 1. Структурно-функціональна модель оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями

Запропонована модель може бути використана як теоретико-методична основа для організації комплексного обстеження дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу дошкільної освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, оцінювання мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями має розглядатися як системоутворювальний компонент комплексної психолого-педагогічної діагностики. Воно забезпечує не лише характеристику мовленнєвих умінь, але й дозволяє опосередковано оцінити рівень сформованості пізнавальних процесів і комунікативної діяльності. Запропонована модель інтеграції мовленнєвої діагностики сприяє підвищенню цілісності ті інформативності результатів обстеження, що є підґрунтям для побудови ефективних корекційно-розвиткових програм для дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Конфлікт інтересів: Брушневська І. є членом редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався редактором, який не мав конфлікту інтересів з автором. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

Література:

1. Боряк О.В. Теоретико-методологічні засади функціональної системи формування та корекції мовленнєвої діяльності молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. Вип. 1(90). С. 52–60. https://doi.org/10.33189/ectu.v1i90.17

2. Колупаєва А., Таранченко О. Визначальні вектори та прогностичні орієнтири системних змін в освіті осіб з особливими потребами. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. Наук. Праць. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України*. Вип. 25. Кн. 1. 2021. С. 137–150. DOI: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-137-150

3. Засенко В.В., Прохоренко Л.І. Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Рідна школа*. 2019. Вип. 3. С. 48–52.

4. Кузава І.Б. Актуальні аспекти сучасної корекційної психопедагогіки. *Acta Paedagogica Volyniense*s. 2024. Вип. 3. С. 71–75. https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.13

5. Пахомова Н.Г., Білявська А.С. Формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями: Навчально-методичний посібник. Полтава, 2018. 121 с.

6. Сак Т. В. Шляхи реалізації корекційно-розвивального змісту навчання у спеціальній школі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П Драгоманова* Серія 19 Корекційна педагогіка та психологія. 2009. Вип. 13. С. 208–210.

7. Синьов В.М. Особливості освітньої інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями : навч.-метод. посіб. / В.М. Синьов, В.І. Бондар; Нац. Пед. Ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 250 с.

8. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол.: авторів: Колупаєва А. А., Найда Ю. М., Софій Н. З. та ін. За заг. Ред. Даниленко Л. І. К., 2007. 128 с.

9. Шеремет М.К., Супрун Д.М., Кондукова С.В. Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами : *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* / НПУ імені М.П. Драгоманова; Факультет спеціальної та інклюзивної освіти; ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів». Київ, 2020. С. 6–10.

10. World Health Organization. *International classification of functioning, disability, and health: Children & youth version: ICF-CY*. World Health Organization, 2007. 340 p.

11. World Health Organization [WHO]. International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF. Geneva: WHO; 2001.

References:

1. Boriak, O.V. (2020). Teoretyko-metodolohichni zasady funktsionalnoi systemy formuvannia ta korektsii movlennievoi diialnosti molodshykh shkoliariv iz intelektualnymy porushenniamy [Theoretical and methodological principles of the functional system of formation and correction of speech activity of younger schoolchildren with intellectual disabilities]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia,* 1(90), 52-60. https://doi.org/10.33189/ectu.v1i90.17 [in Ukrainian].

2. Kolupaieva, A., & Taranchenko, O. (2021). Vyznachalni vektory ta prohnostychni oriientyry systemnykh zmin v osviti osib z osoblyvymy potrebamy [Determinants and prognostic guidelines of systemic changes in

the education of persons with special needs]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. Nauk. Prats. Kyiv: Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy.* Vyp. 25. Kn. 1. S. 137-150. DOI: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-137-150 [in Ukrainian].

3. Zasenko, V.V., & Prokhorenko, L.I. (2019). Osvita «osoblyvykh» ditei: stratehiia rozvytku [Education of «special» children: a development strategy]. *Ridna shkola*, 3, 48–52. [in Ukrainian].

4. Kuzava, I.B. (2024). Aktualni aspekty suchasnoi korektsiinoi psykhopedahohiky [Current aspects of modern correctional psychopedagogy]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 71–75. https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.13 [in Ukrainian].

5. Pakhomova, N.H., & Biliavska, A.S. (2018). Formuvannia komunikatyvnykh navychok u ditei starshoho doshkilnoho viku z intelektualnymy porushenniamy [Formation of communication skills in older preschool children with intellectual disabilities]: Navchalno-metodychnyi posibnyk. Poltava. 121 s. [in Ukrainian].

6. Sak T. V. (2009). Shliakhy realizatsii korektsiino-rozvyvalnoho zmistu navchannia u spetsialnii shkoli [Ways to implement the correctional and developmental content of education in a special school]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M.P Drahomanova Seriia 19 Korektsiina pedahohika ta psykholohiia,* 13, 208–210. [in Ukrainian].

7. Synov, V.M. (2015). Osoblyvosti osvitnoi intehratsii ditei z intelektualnymy porushenniamy [Features of educational integration of children with intellectual disabilities]: navch.-metod. posib. / V.M. Synov, V.I. Bondar; Nats. Ped. Un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv : NPU im. M.P. Drahomanova. 250 s. [in Ukrainian].

8. Sofii, N. Z., & Naida, Yu. M. (2007). Kontseptualni aspekty inkliuzyvnoi osvity [Conceptual aspects of inclusive education. Inclusive school: features of organization and management]. Inkliuzyvna shkola: osoblyvosti orhanizatsii ta upravlinnia: Navchalno-metodychnyi posibnyk / Kol.: avtoriv: Kolupaieva A. A., Naida Yu. M., Sofii N. Z. ta in. Za zah. Red. Danylenko L. I. K. 128 s. [in Ukrainian].

9. Sheremet, M.K., Suprun, D.M., & Kondukova, S.V. (2020). Innovatsiini pidkhody v osviti ta reabilitatsii ditei iz osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Innovative approaches in education and rehabilitation of children with special educational needs]: Materialy IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii / NPU imeni M.P. Drahomanova; Fakultet spetsialnoi ta inkliuzyvnoi osvity; VHO «Ukrainska asotsiatsiia korektsiinykh pedahohiv». Kyiv. S. 6-10. [in Ukrainian].

10. World Health Organization. (2007) International classification of functioning, disability, and health: Children & youth version: ICF-CY. World Health Organization. 340 p. [in English].

11. World Health Organization [WHO] (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF. Geneva: WHO. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 17.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.10.2026